

Middelengebruik

1 Feiten en cijfers

Middelengebruik is algemeen geaccepteerd in de Nederlandse samenleving. Dat geldt met name voor alcohol en in iets mindere mate ook voor tabak en cannabis. Het middelengebruik van kinderen en jongeren staat de laatste jaren meer in de belangstelling vanwege de groeiende kennis en daarmee samenhangende zorgen over de gevolgen ervan voor hun ontwikkeling. Uit diverse onderzoeken blijkt dat kinderen en jongeren die gebruik maken van jeugdhulp, jeugdbescherming of speciaal onderwijs overmatig middelen gebruiken ten opzichte van hun leeftijdsgenoten buiten jeugdhulp, jeugdbescherming en speciaal onderwijs. 33 % van de 12- en 13-jarige kinderen die jeugdhulp of jeugdbescherming ontvangt, heeft al eens gebloed. Terwijl dit onder de 12- en 13-jarigen uit het regulier onderwijs 4% is. Wanneer je de groep 16-jarige jongeren bekijkt die in een instelling woont, dan blijkt dat zo'n 25% van hen ooit XTC heeft gebruikt. In het regulier onderwijs is dit slechts 3%.

Middelengebruik op jonge leeftijd heeft diverse negatieve gevolgen. Op de lange termijn heeft alcoholgebruik negatieve gevolgen op de ontwikkeling van de hersenen. Hoe jonger gestart wordt met alcohol en/of drugsgebruik, des te makkelijker het gebruik problematisch wordt, en des te groter de kans op verslaving. Er zijn ook gevolgen op korte termijn, zoals meer risico op depressieve gedachten bij gebruik van cannabis en bij gebruik van alcohol problemen als agressie, ordeverstoring en geweld.

Bij kinderen en jongeren in de jeugdhulp en jeugdbescherming is gebruik sneller riskant, omdat bij deze jeugdigen vrijwel altijd meerdere risicofactoren voor verslaving aanwezig zijn. Zijn er vier risicokenmerken aanwezig, dan vertienvoudigt de kans op het ontstaan van problemen.

2 De richtlijn

In de *Richtlijn Middelengebruik voor jeugdhulp en jeugdbescherming* gaat het over het gebruik van tabak, alcohol en drugs. Het gaat hierbij niet alleen om verslaving, maar ook om een voorstadium hiervan: risicovol gebruik. In de richtlijn wordt een overzicht geboden van de verschillende risicofactoren. Een belangrijke aanbeveling uit de richtlijn is dat vanaf het allereerste contact en gedurende het gehele hulptraject middelengebruik structureel aan de orde moet komen. Juist omdat deze kinderen en jongeren extra risico lopen op het ontwikkelen van problemen. In de richtlijn worden vervolgens twee instrumenten (SMA en CRAFFT) gepresenteerd die benut kunnen worden bij het inschatten van de ernst van het middelengebruik. Deze instrumenten zijn beknopt en daarmee eenvoudig af te nemen op meerdere momenten in de begeleiding. De uitkomsten van deze instrumenten kunnen aanleiding zijn om aanvullende diagnostiek uit te laten voeren door een verslavingsdeskundige. Een belangrijk element in de preventie en behandeling van middelengebruik is motiverende gespreksvoering. De richtlijn beveelt aan dat professionals die betrokken zijn bij de signalering, screening, diagnostiek, begeleiding en behandeling van jeugdigen met risicovol middelengebruik getraind worden in motiverende gespreksvoering. Naast motiverende gespreksvoering biedt de richtlijn een overzicht van preventieve interventies die kunnen worden ingezet wanneer er sprake is van risicovol gebruik. Voor de behandeling van problematisch middelengebruik bestaan er vier werkzame elementen: motiverende gespreksvoering, cognitieve gedragstherapie, gedragstherapie (contingency-management) en systeembehandeling. Het inzetten van urine- en blaasstenen wordt ook besproken in de richtlijn, aangezien deze testen ook als interventie kunnen worden ingezet.

3 Lessen uit de praktijk

Aan de proefinvoering van de *Richtlijn Middelengebruik voor jeugdhulp en jeugdbescherming* hebben in totaal zes organisaties deelgenomen. Jeugdhulp Friesland uit Drachten participeerde met twee teams. Daarnaast is in de Gemeente Rotterdam een combinatie gemaakt van professionals uit diverse organisaties, te weten Stek Jeugdhulp, Pameijer, TriviumLindenhof, Flexus Jeugdplein en het wijkteam Charlois. De deelnemers gaven aan dat het goed is dat de richtlijn is ontwikkeld. Middelengebruik is volgens hen een thema dat steeds meer aandacht krijgt binnen de jeugd- en opvoedhulp, en sluit dus goed aan bij die ontwikkeling. Zij herkennen veel in de richtlijn. Ook zien de professionals het als een eye-opener dat de jongeren meer middelen gebruiken dan zij dachten.

Managers van de deelnemende organisaties geven aan dat de richtlijn eenheid van taal bevordert en daardoor goed te gebruiken is binnen het getransformeerde jeugddomein. Een deel van de professionals is aanvullend geschoold in motiverende gespreksvoering, omdat dit een belangrijk element is in de richtlijn. Deze professionals zijn enthousiast over de geboden scholing, en vinden over het algemeen dat motiverende gespreksvoering een basiscompetentie is voor professionals in de jeugdhulp en jeugdbescherming.

Een aantal punten uit de richtlijn vraagt volgens professionals om aanvullende kennis, vaardigheden en/of scholing. Het gaat hierbij om het screenen met instrumenten, het inzetten van motiverende gespreksvoering, het inzetten van interventies en het inventariseren van vaardigheden, omstandigheden /omgeving en motivatie rondom middelengebruik op basis van het COM-B model, een model dat laat zien hoe gedrag – middelengebruik in dit geval - ontstaat.

4 Tips voor implementatie van deze richtlijn

- ▶ Maak in de regio afspraken met de verslavingszorg. Uit de proefinvoering bleek dat jeugdigen nauwelijks worden doorverwezen voor diagnostiek van middelengebruik wanneer daartoe wel aanleiding is. Ook is het goed om afspraken te maken over welke zorg het beste waar plaatsvindt. Voor hulp worden jeugdigen namelijk juist weer erg snel doorverwezen naar de verslavingszorg, terwijl lichtere vormen van hulp ook buiten de verslavingszorg kunnen plaatsvinden, bijvoorbeeld op een leefgroep.
- ▶ Ga binnen de organisatie het gesprek aan over het roken van medewerkers in het bijzijn of zicht van cliënten. Er blijkt nog weleens een kloof tussen wat professionals doen en wat de organisatie zou willen.
- ▶ Onderzoek welk aanbod er in de regio aanwezig is voor deze problematiek en bepaal wat ervoor nodig is om deze hulp vaker in te zetten. Er blijkt veel aanbod te bestaan voor jeugdigen met middelengebruik, terwijl dit nauwelijks wordt ingezet: een gemiste kans voor jeugdigen die (mogelijk) kampen met deze problematiek.

Meer tips

Implementatie is een systematisch proces, waarover we veel meer tips kunnen geven. Meer weten? Bekijk op onze site de tool '*format voor een implementatieplan*'.

Bekijk voor meer informatie www.richtlijnenjeugdhulp.nl.

Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming zijn een initiatief van:

